

3. Малинина Т. Г. Искусство эпохи модернизма: стиль ар деко. 1910–1940-е годы. Москва: Пинакотека, 2009. 372 с.
4. Хайт В. Л. «Ар-деко: генезис и традиция» // Об архитектуре, истории истории и проблемах. Москва: Эдиториал УРСС, 2003. С. 201–225.
5. Хилльбер Б., Эскритт С. Стиль Ар Деко. Москва: Искусство — XXI век, 2005. 240 с.

Присяжнюк О. М.

«Загальна розвідка міста, фортів та батарей Алжиру» полковника Бутена

Постать полковника Вінсена Ів Бутена (1772–1815) — учасника майже всіх військових кампаній наполеонівської епохи, талановитого інженера та секретного агента, залишилась майже невідомою історикам. Протягом всієї своєї кар’єри він служив одночасно як інженер-офіцер, сапер, дипломат та агент розвідки [5, р. 19].

Після невдачі Єгипетського походу Наполеон Бонапарт не залишив ідеї придбати будь-який з важливих торговельних пунктів на Південно-Африканському узбережжі. Він плекав намір перетворити Алжир на колонію Франції та у 1808 році послав зі шпигунською місією Вінсена Ів Бутена. Агент мав завдання зробити рекогносцировку для майбутнього вторгнення [2, с. 95]. Результатом шпигунської місії Бутена став звіт «Загальна розвідка міста, фортів та батарей Алжиру», авантюрній історії написання якого ми присвячуємо нашу статтю.

Серед переписки Наполеона (том XVII, № 13760) можна знайти лист надзвичайного значення.

«Байонна, 18 квітня 1808 року

Месьє Декре,

Поміркуйте над експедицією в Алжир як з моря, так і з суходолу. Одна наша нога в Африці змусить Англію замислитись. Чи є на цьому узбережжі гавань, де ескадра була б захищена від вищої сили? Якими можуть бути порти, через які армія, яка щойно висадилася, могла б прямувати вглиб?

Вивчивши експедицію в Алжир, вивчіть Туніську експедицію. Пишіть конфіденційно Гантому, який перед поїздкою у Париж зможе взяти інформацію.

Я попрошу відповіді лише через місяць; але за цей час збирайте достовірні матеріали, в яких не буде ніяких „але“, „якщо“, „тому що“. Надішліть одного з ваших досвідчених інженерів, який зможе поспілкуватися з очільником Танжера; але він повинен бути людиною тактовною та талановитою. Цей інженер мав би бути трохи військово-морським офіцером і трохи наземним інженером. Йому доведеться гуляти всередині й зовні стін, і, повернувшись додому, він напише свої спостереження, в яких не повинно бути вигадок.

Ви можете порадитися з Сансоном, щоб знайти здібну людину, також ви повинні знайти інформацію в архівах.

Наполеон 1-й» [4, р. 24–25].

Бутен був обраний для цієї місії Кларком, Декре і Сансоном [1, с. 298].

8 травня в Тулоні від сів на борт брига «Акула», який відплив того ж вечора. Так Бутен став секретним агентом.

Офіційно він їде в північну Африку, щоб відвідати свого «двоюрідного брата» месьє Танвіля, французького консула в Алжирі. Звичайно, він переодягнений у цивільний одяг. Але море «кишить англійцями».

9 травня «Акулу» починає переслідувати англійський швидкий бриг «Чарівник». Бутен, «слон на борту» (саме так моряки називають цивільних осіб, які перебувають на кораблі) вміло наводить гармати та розбиває щогли англійця і навіть отримує легке поранення. «Чарівник» відстає та навіть не підозрює, що він щойно втратив найгірших ворогів своєї країни. «Акула» приходить в Туніс, де Бутен зустрівся з консулом Девузе.

24 травня бриг кидає якір в Алжирі, де Бутен і його «дорогий двоюрідний брат» Танвіль потрапляють один до одного в обійми.

Місія Бутена шалена і дуже небезпечна, оскільки Османська імперія головує в Алжирі лише номінально. На місці влада поділена між намісником деєм і старійшинами крупних племен та духівництвом. Вплив англійців та англійське золото додає невизначеності ситуації.

Бутен починає з пошуку архівів консульства та робить нотатки. Потім він «гуляє» уздовж узбережжя.

Поліція його помітила та написала французькому консулу: «Франків там не повинно бути». Перше попередження. Наступного дня Бутен відчуває шалене бажання піти на риболовлю та пливе до мису Матіфу.

«Форт — це приблизно регулярний восьмикутник, який має три амбразури і три бійниці на кожній стороні, за винятком сторони входу до форту, де є лише одна» [3, р. 646]. Бутен оглядає рів і невисоко оцінює його оборонне значення.

«...крім того, мис Матіфу занадто далеко від форту, щоб спуститися від нього. Найкраще було б, щоб на нього напали дві-три батареї, оскільки його кругла форма зробить послугу артилерії...» [3, р. 646]. Також Бутен вимірює глибини моря.

Поліція погрожує вже сильніше: «Якщо ви почнете заново, консул буде похований живим» (останній супроводжував Бутена під час його «рибальської» поїздки).

Бутен не ризикує далі життям консула та продовжує розвідки на самоті.

«Водяний форт невеликий, має лише чотири амбразури з боку моря. Новий форт Барбазон (Баб-Азон), перебудований старим деєм, має 36 амбразур. Цей останній форт», — писав Бутен, — «повинен бути останнім, його не можна атакувати з моря, оскільки судна можуть постраждати, не роблячи нічого корисного» [3, р. 646].

Він робить висновок, «щоб взяти Алжир суходолом, потрібно завладіти фортом Імператора, який домінує над усіма іншими укріпленнями. Саме тут потрібно напасти» [3, р. 647].

Він послідовно відвідує і вивчає усі оборонні сили: форти, сили англійців, набережні батареї, мис Пескад.

Підраховує судна, перетинає рви, обходить старі вежі, сухі канали, цитадель, перетинає рівнину Мітіджа в пошуках місця висадки.

За його оцінками населення міста Алжир складає 3 000, а населення всього Алжиру — 73 000 (в 1830 році лише 30 000).

Доходи від піратства стали низькими. Рабів менше, але ціна викупу зросла в п'ять разів.

У Сіді-Феррух Бутен нарешті бачить саме те, задля чого приїхав — місце, яке ідеально підходить для висадки. Обґрунтування в його звіті логічні та непереборні: пологий схил, доступний берег, піщане дно.

Він не може дійти до кінця мису, оскільки там міститься священна для мусульман могила, а зберігач могили категорично забороняє християнину підходити до неї. Однак того, що Бутен побачив, йому вистачає, оскільки у Сіді-Феррух немає ні укріплень, ні висот.

Висаджене військо може зібратися там, перш ніж зазнає будь-якої атаки. Бутен додає, що «всі попередні спроби висадки провалилися тому, що здійснювалися в гавані».

Ввечері, повернувшись назад до консульства, Бутен оновлює записки в крихітному зошиті та робить ретельні ескізи. Усі інші документи можуть зникнути, а зошит залишиться. Крім того, пам'ять у Бутена надзвичайно точна.

Потрібно сказати, що «дорогого двоюрідного брата» Танвіля мучить тривога, він боїться викриття та з нетерпінням чекає день та час відправлення Бутена.

17 липня бриг «Акула» відпливає до Ніцци. Неподалік від Аяччо 26 липня бриг побачили англійці. Англійський фрегат був швидшим і краще озброєним, тому бриг був захоплений і Бутен став в'язнем англійців. На щастя він встиг викинути у море всі свої документи, крім дорогоцінного зошита, який йому вдалося сховати.

Англійський фрегат прибуває на Мальту 14 серпня. Бутен розгублений та розлючений, бо він знає, що його інформацію у Франції чекають до осені.

Перш ніж дати чесне слово не втікати, Бутен втікає в мальтійські кущі та переховується в дикій природі.

31 серпня він викрадає цивільний одяг та замаскований іменем Ніколо, моряка з Рагузи, наймається на маленький човен «Колодязь», який відпливає з Мальти до Стамбулу.

2 жовтня, пройшовши через Делос та Смірну, він знову опинився перед Золотим Рогом у Стамбулі. Лише 4 листопада Бутен досягає Парижу та зустрічається з міністром Декре, якому пояснює: «Дорога, яку я обрав, була не найкоротшою, але вона була найбезпечнішою».

Використовуючи записи у своєму маленькому зошиті, Бутен пише об'ємний та докладний звіт «Загальна розвідка міста, фортів та батарей Алжиру» [3].

Звіт містить численні карти та ескізи, опис фортів, розташування батарей, стан сухопутних та морських сил, примітки про ресурси країни в продуктах харчування, деревині та воді, про метеорологію, хвороби. Він вивчає звичаї, дохід дея, ціну робочих днів та їжі, ваги, валюти. Крім того, в його звіті пропонується використовувати сили

вторгнення в кількості 35 000 / 40 000 осіб, містяться рекомендації для майбутньої окупаційної армії. Він також описує маршрути, що відправляються з Алжиру в бік інших міст.

Його звіт закінчується порадою керівникам майбутніх експедиційних сил: швидкість, енергійність, єдність командування.

Двадцять один рік пізніше план нападу Алжиру здійснить генерал де Бурмон, і Франція довго буде викувувати свою колонію.

1. Архенгольц Ф. История морских разбойников Средиземного моря и Океана. Москва: Новелла, 1991. 365 с.
2. Прусская Е. А. Тридцать лет спустя: опыт Египетского похода 1798–1801 гг. и французское вторжение в Алжир 1830 г. Французский ежегодник. 2017. С. 94–112.
3. Boutin V. Y. Reconnaissance general de la ville, des forts et batteries d'Alger // *Nettement A. Histoire de la conquête d'Alger: écrite sur des documents inédits et authentiques, suivie du tableau de la conquête de l'Algérie.* Paris J. Lecoffre, 1856. P. 640–657.
4. *Correspondance de Napoleon Ier; publiee par ordre de l'Empereur Napoleon III.* Volume XVII. № 13760. Paris: Imprimerie imperiale, 1865. P. 24–25.
5. Vernet F. Colonel Vincent Yves Boutin (1772–1815) // *l'Algérieniste.* № 76. 1996. P. 18–23.

Назарук Л. В.

Інноваційні технології у роботі музейних закладів: історія та сучасні напрямки

Інноваційні технології масово впроваджуються в наше життя, наразі вони з'являються не лише в сферах освіти і науки, а й у туристичній та музейній галузях. Впровадження інформаційних методів почалося наприкінці ХХ століття і отримало назву «Музейний бум в інтернеті». У 1970–1980-х роках у передових країнах світу (США, Англія, Франція та інші) створюються онлайнві музейні системи інформації, спочатку це були сторінки з загальною відомістю про музей та експонати. А вже у 1995 році з'явилися інтернет платформи Міжнародної ради музеїв, де висвітлювалися основні питання та можливості музейної справи у співробітництві з ІТ-технологіями [8, с. 107]. Сьогодні діє єдина європейська мережа Museum Online, у якій є доступ до усіх європейських музеїв онлайн.